

PERTSONA ETA LURRALDE ESKUBIDEAK BELGIKAN. EMAITZAK

Lehenengo gauza esan behar da, Belgikako kasua oso interes handikoa zaigula, aspaldidanik lege hauek, hots, eskubide pertsonalak eta lurraldetasunezko eskubideak aplikatzen direlako, eta teoria mailan ez ezik praktika mailan ere ikus ditzakegulako beraien emaitzak eta ondorioak zer eman duten eta horrela guk jakingo genuke zerk konponduko lukeen euskararen arazoa eta zerk ez, beraz, hori izango dugu gaurko gaia.

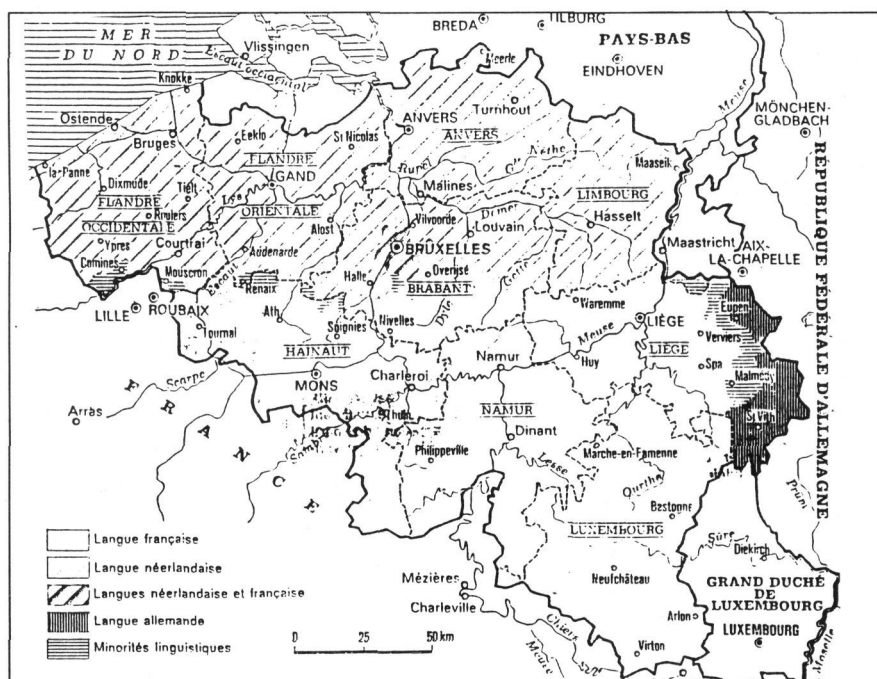
SARRERA.

Belgikan hiru hizkuntza hitzegiten dira; **Nederlandera** hizkuntza ofiziala, **Frantsesa** eta hirugarrena **Alemaniera**,

baina azken hauek 60.000 lagun besterik ez dira. Biztanlegoari dagokionez, hamar milioe dira Belgika guztian, hau da, Euskal Herria 3'5 aldiz gehiago alegia, jende kopuruari dagokionez.

Hizkuntzaren arloan, Nederlandera hizkuntza ofiziala izanik Belgikan mintzatzen dena beronen dialektoa da flamenkera deritzana, beraz, **flamenkera** izango litzateke Belgikako nederlanderak hartzen duen forma, eta frantsesaren kasuan gauza bera, Belgikako frantsesa **valoniera** da, baina diferentzia batez, hau da, valoniera erabat desagertua da, ez ordea flamenkera. Orduan, bi hizkuntza nagusiak flamenkera eta frantsesa dira nahiz eta alemaniera ere aipatzen dugun, %0'6 besterik ez izanagatik. Belgikan hiru eskualde daude: Valonia, Flandes eta Brussela azken honeta-

BELGIC-BELGIQUE

---

ko egoera berezia dugularik.

Populazio aldetik, Belgika osoa eta Flandes, batipat, oso beteta dago jendetza aldetik. Geografikoki Euskal Herria baino txikiagoa izanagatik, jende aldetik gu baino gehiago dira.

Eta hori esanik, Brussela dator; Brussela elebiduna da. (Brussel da bere egiazko izena). Eskubide pertsonalak nagusi direnez hemen, errotulazio mailan gehien hi-tzegiten den hizkuntzan idazten da lehenengo;(hori Helsinkin bezala), eta kasu honetan, frantsesez gehiago egiten denez, bada, frantsesa idazten da lehen mailan eta flamenkera bigarrenan.

Beraz, esan daiteke milioe bat biztanle badi-tu Brusselak 250.000 lagun flamendarrak direla. Orduan, lehenengo kontraesan handia: Belgikan flamendarrak nagusi dira baina, hiriburuan frankofonoak. (nahiz eta, Flandes-en kokaturik egon. Ikus mapa.) ; eta bigarrenik: flamendarrak nagusitu dira eta hala ere, hiriburua ez da flamendarra, frankofonoa baizik.

Beste gauza inportante bat: Nederland-era leku askotan hitzegiten da mundu osoan, beraz, ezin da gonbaratu euskararekin. Nederlandera Holandako hizkuntza ofiziala da, hots, nagusia. (Beste hizkuntza bat ere mintzatzen da Holandan, Frisiera deiturikoa, baina bigarren mailakoa da).

Eta badakigu Flandesen hizkuntza ofiziala dela, beraz, flamenkera dialektala diot, status legalik ez duelako. (Adib., Frantziako Westhook(?) partean Belgikatik sartzen den halako boltsa baten antzera, ikus mapan, Lille, Calais, Dunkerke,...ondoan beraz, flamenkeraz hitzegiten zen.Gaur egun ezin da esan hi-tzegiten denik, berrehun mila omen ziren eta orain aldiz ehun milara ez omen dira iristen, beraz, esan daiteke hori bukatzen ari dela. Hortaz aparte, Holandan hizkuntza nagusia da, Flandesen une honetan hizkuntza ofiziala da, gero Hegoafrikan badu ofizialkidetasuna ingelesarekin batera eta horrez gain Indonesian, Malaysian, Sumatran, Java irlan eta Guyana Holandarrean...

Beraz, hizkuntza hau ez da gurea bezalakoa, askoz inportanteagoa baizik, kalkula-tzen da 20 edo 25 milioi direla une honetan nederlandera mintzo direnak.

HISTORIA.

Belgika oso estatu berria da, 1830ean Inglaterrak asmatutako estatu, hain zuzen. Duela ehun urte Belgika oso aberatsa zen haltzairuan eta ikatzean, batipat. Orduan, Europako "jauntxoak" ingelesak zirenez erabat bildurtu egin ziren Napoleonek Europa guztia zapaldu zuenean Frantziako iraultzaren ideiak sartuz eta, horrela sortu zuten Belgikako estatu eta ez nazioa.

Eta sortuz geroztikako arazorik nagusia flamendarren eta valoiaren arteko istiluak dira nagusi.

Beraz, frantsesei puska bat kendu asmoz sorturikoa da. Belgika beti izan da bi parte, beraz, hizkuntza arazoa Belgikarekin berarekin batera sortu zen. Bestalde, beste zerbait berldurgarriago ere sortu zen; gerla bukatu zenean Napoleonen ondoren, holandarrak harrotu egin ziren Belgika osoan hizkuntza bakarra holandesa jarriaz, orduan, Valonian jarrera antiholandarra hartzeko aprobetxatu zuten, horrela, Belgikako iraultza sortuz, burgesiaren interesak zaintzeko eta aldi berean, Frantziako burgesia frenatzeko asmatu-rikoa.

Horrela abiatu zen Belgika eta automatikoki hizkuntzaren arazoa planteiatu zitzaizkien, Brusselako burgesia frankofonoa zen eta ez zioten kasorik egin arazoari, eskubide pertsonalak proposatu baizik. Konstituzio eta legeetan ezer definitu gabe. Ikus daitekeenez, teoria oso ona baina desegokia eraberean. Belgika sortu zeneko garai hartan beraz, Brussela flamenkera ; 60.000 flamendar eta 30.000 frankofonoz osotua. Hasieratik gaur arte eskubide pertsonalak daude Brusselan eta

---

halere, ez dute ezertxo ere konpondu. Argi eta garbi dago beraz, flamendarrak nagusitu badira lurralde eskubideak dituzten lekuetan izan dira.

Ez dugu ahanzi behar bestalde, Belgika sortuz geroztik klase nagusia frankofonoa izan dela Bruselan, hots, merkataritza inportanteak, denda nagusiak, e.a., guztiak frankofonoak izan direla orain arte, nahiz eta orain gauzak aldatzen ari diren, zeren eta, une honetan ikatzaren krisia dela eta, askoz ere ekonomia indartsuagoa bait dago Flandesen Valonian baino.

Beraz, flamenkoa gora joan bada, flamen-darrek burruka handia egin dutelako izan da. Adibidez, 1886ean txanpon ofizialetan balioa bi hizkuntzatan azaltzea lortu zuten. Ondoren, 1891n, posta seiluetan ere flamenkoa agertzen da lehenengo aldiz, garai honetan ikus daitekeenez gehiengo izanik ere, ez zuten eskubiderik praktikan, teoriarik alderantzizkoa bazen ere. 1888an Quoremals(?) izeneko deputatu batek Parlamentuan flamenkeraz hitzegin zuen lehendabizikoz sekulakoa armatuz.

Unibertsitateari dagokionez, garai honetan sortu zen Ganteko Unibertsitatean "flamenko bilakatzeko" mogimendua, eta apezpikuak eta gainontzekoak aurka jarriatik ere, 1899an berdintasuna sortu zen, hau da, legeak, aldizkari ofiziala, e.a., bi hizkuntzetan agertzea alegia. (Eta non gaude gu? Gure txanponetan euskararik agertzen al da? Gerla garaian adib.; peseta espainola eta peseta vasca -guztia erdaraz, noski- omen ziren eta peseta vasca askoz ere gorago kotizatzen omen zen European. Lekutan daude gaurko Gobernu autonomoak!)

Belgikara itzuliaz, 1898an berdintasuna lortzen dute, beti ere, eskubide pertsonalen arabera. Baina berehala ohartu ziren flamen-darren beherakadaz, hots, legerik gabeko modu hartan galtzen ari zirela, hau da, elebitasuna zela gaitza eta, 1932an lehendabizikoz, hizkuntz legea, ezarri

zuten. Hortarako hiru sailetan zatitu zuten batetik:

- Valonia frantsesez.
- Flandes flamenkeraz.
- Brussela elebidunez, hau da, eskubide pertsonalak nagusituz.

Orduan mugak delimitatu ahal izateko eskala horietako bat asmatu zuten. (Adibide bat jartzez gero honela: Herri batean %18 flamendarrak badira eta %82 frankofonoak, eskala honetan oinarrituz, horrek esan nahi du herri horretan lurraldetasunezko eskubideak nagusituko direla, hizkuntza nagusiaren alde, alegia. Beraz, Gobernuak ordaindu beharko dituela eskolak, eta udal zerbitzuetan ere guztiek frantsesez(kasu honetan) funtzionatuko dutela e.a, e.a., edota alderantziz, hau da, % 82a flamendarrak badira guztiak flamenkeraz funtzionatuko du.) 1932ko garai honetako da beraz, lehenengo errolda, eta horretan oinarrituz egin zuten mapa linguistikoa esanez: herri hauek flamendarrak dira, beste hauek valonak eta Brusselantzat aldiz, eskubide pertsonalak uztea erabakiz.

Egoera horrela, gerla bukatu ondoren, 1947an berriro ere errolda egin zuten lehenengo legea ezarri zutenetik hamabost urtera, alegia. Hortarako flamen-darren artean hizkuntz kontzientzia goraka zihoan (1932-34 Gant-eko Unibertsitatea flamenkeraz jartzeko mogimendu izugarria sortu zen) eta honoko honekin topatu ziren; eskualde flamen-darretan sekulako jendetzak egiten zuela euren etxeetan frantsesez eta muga inguruko herri askotan, turistikotetan batipat, jendea frantsesez bizi zela, zergatik? arrazoin ekonomikoengatik, turistak erakartzeko, etab.

Orduan flamen-darren erreakzioa Quebec-ekoan berbera izan zen: hemen elebitasuna da gaitza. Elebitasuna eta eskubide pertsonalen bidez, partida irabazten ari dira. Eta hori gehiagora joan ez zedin, erabaki drastikoa hartu zuten, errolda kentzea, alegia. Horrela, ezagutzen dugun azken errolda

1947koa da.

Gero, errolda bidez ez baina, Gobernu-batzorde baten bidez, inkestak pasatzen hastea eta mugak zehaztea erabaki zuten eta urte luzetan lana sakonki egin ondoren, Belgikako mapa ofiziala agertu zuten 1963an (geroztik aldatu ez dena gainera), ondorioz, Udal administrazioa eta eskola, herri bakoitzari dagokion hizkuntza izango direla adieraziz, beraz, ez dago eskubide pertsonalik. Finlandian 2. mailako irakaskuntza ausartu ez badira ere (Suomidun eskualdean dagoen ABO Unibertsitatea, Finlandiako zaharrenetarikoa hain zuzen, suekoz da) Belgikan LOVAINAN, 1968an jadanik frantsesezko liburuak ateratzen hasi ziren eta gaur egun bi unibertsitate daude, bata, LOEWEN/LOVAINA (flamendarra) eta OTINI frantsesa bestea. Biak dira antzinarako LOVAINAKO Unibertsitatea, baina zatiturik. GANTekoa ere 1934z geroztik flamendarra da erabat.

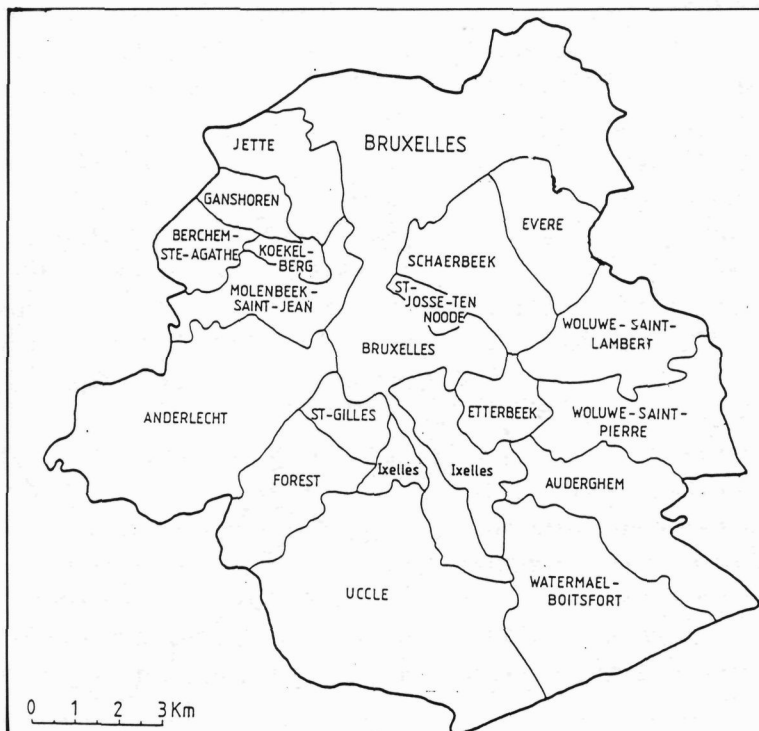
Baina beste urrats bat gehiago ere eman zuten 1973an, **entrepresa pribatu mailan** sartzea alegia. Dekretuz erabaki zuten enpresari eta langilegoaren arteko harremanak edota, enpresetako txosten, aktak, e.a., legez ezartzea. Beraz, udal

administrazioa, eskola eta baita maila pribatuko txostenak, hots, lantegietako iragarkiak edota, eskriturak etab., ez **badau-de lurraldetasunari dagokion hizkuntza idatziak ez dute balio legalik izango**, hortan, Quebec-en ere berdinberdin jokatzeko dute.

Brusselako mapa begiratzen badugu, ikusiko dugu 19 udalerririk dituela, hauek Flandesko lurraldean daude baina, salbuespen gisa eta hiriburua delako eta egoera linguistikoa kontutan harturik, **eskubide pertsonalak onartu dituzte Bruselarako**, beraz, administrazio guztia elebiduna da.

Orain zer gertatzen da? Flamendarrek askotan frantsesetik badakite baina, frankofoenok ez dute flamenkeraz ikasten edota, ikasi nahi eta orduan, aparato ofizial guztian flamendarrak dira nagusi; Gobernuan, delegazioetan, ekonomian,... lanpostu guztiak flamendarren esku daudela. (Euskal Herrian ere horrelako zerbait egin beharko litzatekeela uste dut). Eta 19 udalerririk hauek beraz, eskubide pertsonalak daudenez, flamendarrek ez dute amore ematen ezta Km. bat ere).

Kasu bitxia zera da: Brussela inguruan sei

**Brussela-ko
19 udalerririk**

udalerritan frankofonoak dira nagusi eta betikoa gertatzen da; demokraziaren ize-
nean, hemen gehiengoa “defacto” franko-
fonoa da eskubide pertsonalen arabera,
baina lurraldetasunez flamendarrak dire-
nez, flamendarrek ez dute amore eman
nahi. Orduan zer asmatu dute? **erraztasu-
nezko udaletxeak** deiturikoak. Zer esan
nahi duen horrek? Bada, Udaletxe barneko
hizkera flamenkera izango dela baina,
takilatik kanpora eskubide pertsonalak
errespetatuko direla. (Lieja ondoan daude
hauek eta azkenean sei horiek federatu
egin dira **Furon** (?) deritzana osatuz,
4.500 lagun direlarik guztira).

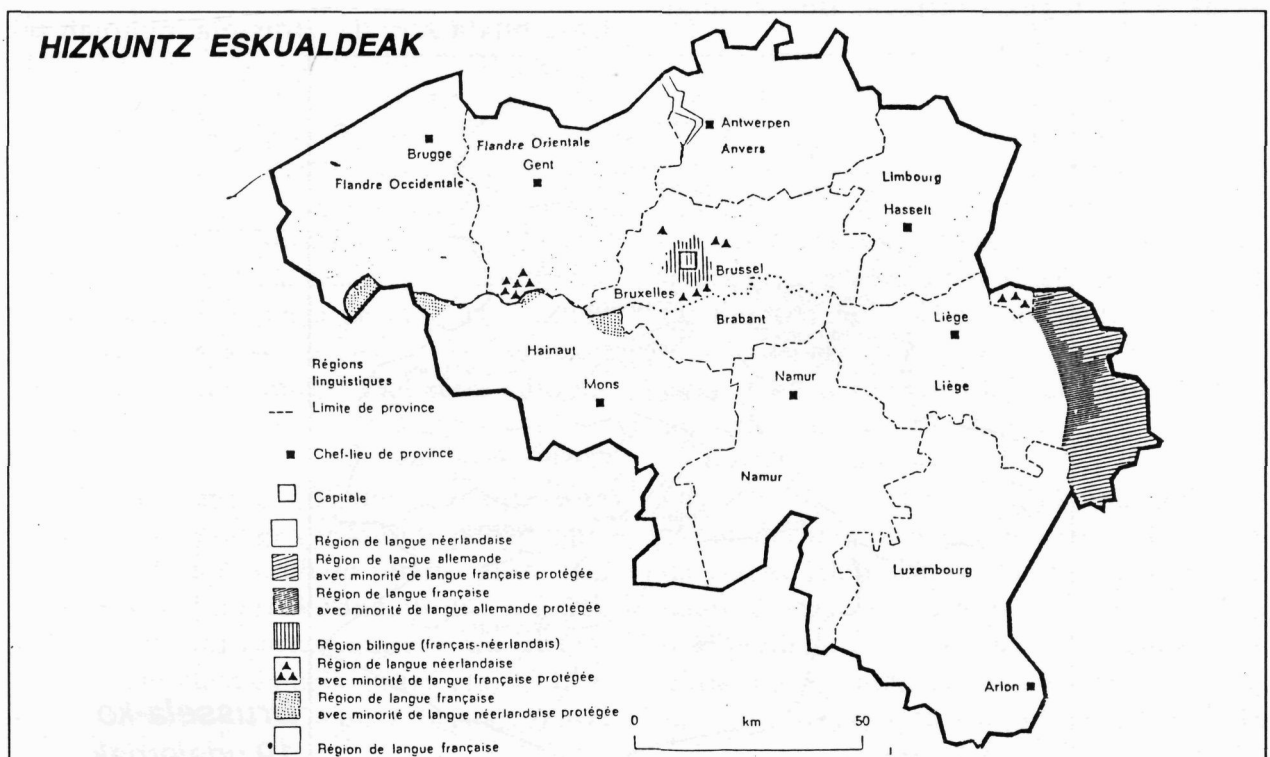
Hitz batez, **Furon** hauetan flamendarrek
nagusitasuna galdu dute. Zergatik? Liejara
eta bere inguruetara joaten dira gehienak
lanera eta egun guztia frantsesez pasatzen
dutenez, etxera itzultzean ere frantsesez
jarraitzen dira eta ondorioz, eskualde fran-
kofonoa bilakatu da. Orduan hemen sortu-
riko jaun (Jose Appart??) parlamentario
batek Gobernu bi aldiz hankaz ̀gora
botatzea lortu du. Zergatik? Askatasunaren
izenean, nahiz eta lurralde frankofonoan
egon, gehiengoaren frankofonotasuna
aldarrikatzen duelako, hori,” inposaketa,

faszismoa, arrazakeria, e.a., “ dela esanez
eta flamendarrek aldiz ezetz, flamenkeraz
ez badute bizi behar hanka egin dezatela
handik, eta hori delata, (Martens ??) jna.
erregeekin egon ondoren badirudi konsti-
tuzio aldaketa erabaki duela baina, zertan
aldatuko den? nik ez dakit hori. Dena den,
ez dut uste flamendarrek amore emango
dutenik.

Orduan, hor duzue planteiamentua, zerk
daukan eskubidea; eskualdeak eta hortaz,
eskubide kolektiboak.

Suitzan ere berdin berdin ari dira, badirudi
Belgikan bezalaxe, eskualdeak agintzen
duela, pentsatzen dutela. Une honetan bi
eskola daude Bernan eta Zurichen bestea
frantsesa ikasteko eta, bertan sartzeko
demostratu behar da funtzionarioen seme-
alabak direla eta kanpora joango direla
bisitzera, etab., etab., Guzti hau Suitzan
gertatzen ari da eta ez Tanzanian; hau da,
oso onak dira gauza hauek jakitea gure
konplexuak kentzeko.

Beraz, eta bukatzeko, gonbara ezazue
eskubide linguistiko hauen defentsa, guk
ezagutzen dugun defentsarekin eta esaida-

zue zer den hemengo eskubideen defentsa!
Nik ez dut deus esango. Garbi gelditzen da
zertan ari garen hemen, ezta?

Beste gauza asko ere gelditu da aipatzeke,
hala nola, flamendarrek gaur egun neder-
landera ofiziala hartu badute ere, euren
hizkuntz normalizazio propioa egiteko
eduki zuten tentazioa,... adibidez.

Dena den, nik esango nuke Belgika dela
nik ezagutzen dudan soluziorik drastikoe-
na, hemen oso kontenplazio gutxi dago,
lurraldetasuna eta kitto!

Beraz, labur-bilduz:

Quebec-en holako zerbait zen hasieran,
gero atzera egin bazuten ere; erreferendu-
ma galtzean eta porrot egitean, atzera egin
zuten eta geroztik asko bigundu dira, oina-
rri politikorik ez dutelako, hots, proiektu
nazionalik ez dutelako.

Eta Finlandiakoa bestea, baina hauek ere
ez dira Belgikan bezain erradikalak. Suitza

ere oso gogorra da hizkuntza mailan.
Jugoslavia teoria mailan ere oso gogor
agertzen da baina, Balkanak tartean direla-
rik oso zaila da praktikan aplikatzea, hitz
batez, guztietan irtenbidea, lurraldetasu-
nezkoa da.

QUEBEC

